

Magyar Hang

A TŰLÉLŐ MAGAZIN

Béta verzió

[Torkos Matild 2018. 11. 13. Belföld](#)

Azt hitték, hogy a nép demokráciát követel – Harminc évvel ezelőtt alakult meg az SZDSZ

1990: plakátok a budapesti Kálvin téren az első szabad magyar választásokkor (Fotó: Fortepan/Szitakri)

Igencsak rövid tudósításban számolt be a Magyar Távirati Iroda 1988. november 13-án arról, hogy a Szabad Kezdeményezések Hálózata

tanácsválasztó közgyűlést tartott a Jurta Színházban, és hogy megalakították a „Szabad Demokraták Szövetsége elnevezésű társadalmi szervezetet”. A cikk szerint „az új szervezet tagjai elvi nyilatkozatot fogadtak el, amelyben többek között kimondják, hogy utódai a reformkornak, az európai és a magyar liberalizmusnak, szociáldemokráciának, polgári radikalizmusnak és a magyar népi mozgalomnak. A szövetség politikai viták szervezésével, állásfoglalások megfogalmazásával kíván harcolni a szabadságjogokért, az egyén szociális jogaiért, a közösségek önrendelkezéséért. Az új társadalmi szervezet negyventagú tanácsot, és kilenctagú ügyvivői testületet választott” – summázta a lényegét az MTI.

Részletesebb hírt közölt Szabad Európa Rádió (SZER), ahonnan abban az időben lehetett értesülni az ellenzéki szerveződésekkel kapcsolatos információkról. Hírt adott SZDSZ ügyvivő testületének megválasztott tagjairól is. Eszerint Göncz Árpád műfordítót, Iványi Gábor lelkészt, Kőszeg Ferenc tanárt, Magyar Bálint közgazdászt, Mécs Imre mérnököt, Solt Ottilia szociológust, Szabó Miklós történészt, Szentiványi István etnológust és Vass István esztergályost választották a testület tagjává. A belépési nyilatkozatot '88 november 13-án 998- an írták alá.

Egy liberális, egy szociáldemokrata és egy zöld párt csírája

A SZER-nek adott interjújában Mécs Imre az SZDSZ céljairól elmondta, hogy egy olyan rendkívül széles, de határozott kontúrú demokrata szervezetet akarnak létrehozni, amelyik egyesíteni tudja a szociáldemokráciának a legjobb részét, egészen a polgári demokráciáig. „A lényeg azonban az, hogy Magyarországon segítse megteremteni a demokráciát, ami alapvető követelése a magyar népnek” – fogalmazott Mécs Imre.

A Reuters, az AP és a DPA ugyancsak részletesen beszámoltak az SZDSZ megalapításáról. A brit hírügynökség budapesti tudósítója idézte Kőszeg Ferencnek azt a kijelentését, hogy az SZDSZ három – nyugati típusú – majdani párt csírája is lehet: egy liberális, egy szociáldemokrata és egy zöld párté. Az AP az SZDSZ céljai közül kiemelte az egyesülési jog demokratikus érvényesítését, a politikai pártok szabad alapítását és parlamenti képviselőket, Magyarország varsói szerződésbeli tagságának

újrátárgyalását, valamint a Magyarországon állomásozó szovjet csapatok kivonását.

Az SZDSZ megalapítása a Jurta Színházban. Az asztalnál balról Szilágyi Sándor, Petri György, **Eörsi István**, Solt Ottilia, Kőszeg Ferenc és Iványi Gábor (Fotó: Fortepan/Philipp Tibor)

Ezekben az időkben egymás után gomba módra szaporodtak a különböző politikai szervezetek, a párttá alakulással azonban várniuk kellett, mert nem voltak még meg a törvényi feltételei.

Az SZDSZ „nyugati stílusú demokráciát akar”

A londoni The Times tudósítója azt is megjegyezte írásában, hogy az SZDSZ radikális követelései miatt a szervezet bejegyeztetése az egyesülési és gyülekezési törvény próbatétele lesz. Ezt Kőszeg Ferenc kijelentésével támasztotta alá, miszerint az SZDSZ „nyugati stílusú demokráciát akar”, és nem hisz abban, hogy létezik a demokráciának „valamilyen speciális

magyar útja vagy valamilyen középút a nyugati rendszerek és a szovjet típusú szocializmus között”. Vagyis az SZDSZ már 1988-ban deklarálta, hogy „nyugati stílusú” demokráciát akart megvalósítani Magyarországon, és nem afféle illiberálisat, hibridet, avagy nemzeti autarkiót, mint amikről mostanában értekeznek társadalomtudósok.

Egyébiránt az SZDSZ megalakításában való részvétel 1988-ban korántsem volt olyan veszélytelen, mint ahogyan azt a később születettek gondolnák. Nem láthatták előre a jövőt a résztvevők. A rendszerváltás után nyilvánossá tett állambiztonsági iratokból tudjuk, hogy a besúgórendszer is működött, az ügynökök jelentéseket írtak. 1988. decemberében az Alternatív csoportok és mozgalmak összefoglaló elemzése című állambiztonsági dokumentumból is kitűnik, hogy figyelték és elemezték a politikai helyzetet az MSZMP számára. Olyan részletesen tették, hogy például az SZDSZ alakuló ülésén megválasztott 35 fős tanácsból kiemelték azok nevét, akikre érdemes odafigyelni. Bauer Tamás közgazdászt, Demszky Gábor szerkesztőt, **Eörsi István** író, Gadó György szerkesztőt, Kis János filozófust, Konrád György író, Rajk László építészt, Tamás Gáspár Miklós filozófust, Vargha János biológust és Vásárhelyi Miklós sajtótörténészt tartották fontosnak néven is nevezni.

„Független demokratikus jóléti államot akarnak”

Az állambiztonsági összefoglaló elemzésben így írnak az SZDSZ-ről '88 végén: „Az SZDSZ a volt demokratikus ellenzék legfontosabb szereplői és a hozzájuk kötődők tömörülése. Ez a csoport úgy vélte, hogy önálló politikai áramlattal, egyéni szervezett tagsággal, strukturált politikai szervezettel lehet a politikai ismertséget növelni 1988 őszén. Valójában a polgári értékrend mentén megszerveződő, politikai platformjában roppant heterogén pártról van szó. A választásokon saját programmal és jelöltekkel részt kíván venni. Jelenlegi Elvi nyilatkozatuk legfontosabb elemei: Független demokratikus jóléti államot akarnak, a francia forradalom hármasszavának megfelelően; Szellemei elődjüknek tekintik Széchenyit, Kossuthot, Eötvös Józsefet, Jászi Oszkárt, Mónus Illést és Kéthly Annát, Bibó Istvánt és Szabó Zoltánt, valamint Nagy Imrét és Donáth Ferencet. Vagyis a nemzeti radikalizmust; a polgári progressziót, a szociáldemokrácia és kommunista mozgalom »nemzeti« szárnyát és a nemzeti mozgalmat.”

A kommunista titkosszolgálat elemzője szerint „ez a szövetség gyenge alapokon áll, csak néhány hangadó személyes varázsa és az újdonság »íze« hozta világra. Egy esetleges politikai struktúrában tagsága szétszóródik, a

szűkebb csoport vagy »mártír« szerepet vállal, vagy választási szövetséget köt más erővel (pl. Radikális Párt vagy Szociáldemokrata Párt)”. Ugyanakkor megjegyzi azt is a Jurta Színházban rendezett teltházás központi viták kapcsán, hogy „figyelemre méltó, hogy a vitavezetők és résztvevők is jónevű szakemberek”.

Ügynökök mindenütt

(Utólag már ismert, hogy az MSZMP irányította titkosrendőrség ügynökei nem csupán füleltek és besúgtak megbízóiknak: voltak kvalifikáltabb ügynökeik is, akik beépültek az új politikai szerveződésekbe, ott vagy fellazító, befolyásoló tevékenységet végeztek, vagy igyekeztek befolyást szerezni, a párt irányításába is beférkőzni. Talán valahol itt kell keresni az okait annak, miért nem fognak még hosszú ideig nyilvánosságot kapni ama titkos akták.)

Az új pártok, így az SZDSZ is, úgy indultak neki az első szabad választásoknak, hogy a titkos ügynökökkel folyamatosan minden lépésüket figyelték.

1989. június 9-én Horváth József rendőr vezérőrnagy, a Belügyminisztérium III/III csoportfőnökségének vezetője „szigorúan titkos” minősítésű átiratot küldött Stefán Géza rendőrezredesnek, budapesti rendőr-főkapitány állambiztonsági helyettesének. (Stefán Géza a rendszerváltás után 1994-től 2009-ben bekövetkezett haláláig 15 éven át vezette a Magyar Köztársaság Katonai Biztonsági Hivatalát. Munkáját számos kitüntetéssel ismerték el.)

Mit akar az SZDSZ?

A jelentés a Szabad Demokraták Szövetségével is részletesen foglalkozik. „Az SZDSZ taglétszámának radikális növelésére törekszik. Ennek érdekében a vidéki nagyvárosokban lévő csoportjait a környező településeken történő tagtoborzó rendezvények megtartására inspirálja. Az SZDSZ prominens tagjai a vizsgált időszakban – a fenti cél miatt is – Mit akar az SZDSZ? címmel rendkívül sok előadást tartottak szinte valamennyi megyében. A Beszélő című lap kft. formájában hetilappá kíván alakulni a »Szabad Demokratát« ennek mellékleteként akarják megjelentetni. Tamás Gáspár Miklós elkészítette az SZDSZ Szabadelvű Klub alapítólevelét, amelynek létrehozását azért kezdeményezte az SZDSZ-en belül – mintegy annak jobboldalaként –, hogy ellensúlyozza a Heiszler-féle demokratikus

szocialista és a Kis János-féle radikális centrum befolyását. Június 3-án az SZDSZ országos »szervezői találkozót« rendezett, melyen elhangzott, hogy az SZDSZ-csoportok elfogadják az MSZMP-től a működésükhöz felajánlott segítséget, valamint tájékoztatták a jelenlévőket, hogy egy Választási bizottságot hoznak létre.”

Pető Iván, Rajk László és Magyar Bálint a Mexikói úton, az őket ábrázoló plakát alatt (Fotó: Fortepan/Magyar Bálint)

1989 őszén az SZDSZ számára az áttörést, az országos ismertséget és népszerűséget a – Fidesszel, és a két történelmi párttal, a kigazdákkal és a szociáldemokratákkal közösen kezdeményezett – „négyigenes” népszavazás hozta el. Az emberek hosszú évtizedek után maguk hozhattak valódi döntést olyan fontos politikai kérdésekben, mint a köztársasági elnök választásának módja, a munkásörség megszüntetése, az „egypártrendszer” letéteményesének, az MSZ(M)P vagyonának elszámoltatása és a munkahelyi pártszervezetek megszüntetése.

A történelem ítélete

Az SZDSZ népszerűsége a rendszerváltó időkben többnyire annak volt köszönhető, hogy vezető politikusaik, sőt a holdudvarukhoz tartozó értelmiségiek új, szabad hangot hoztak a politikai közéletbe már a pártállami időkben is. A vezetőik hitelesek voltak, hiszen 70-es évektől kezdve a rendszer ellenzékének számítottak. A március 15-ei tüntetéseken személyesen is találkozhattak velük a budapestiek, a Szabad Európa Rádió rendszeresen beszámolt az ellenzékiekkel szemben rendőri atrocitásokról, szamizdat kiadványokban igyekeztek beszámolni az elhallgatott hírekről, és ugyanakkor ízelítőt adni a szabad sajtó mibenlétéről.

Az állambiztonsági iratokat őrző levéltárakban ott vannak azok a jelentések, amelyek igazolják, kiket tekintett a Kádár-rendszer a saját ellenségének. Utólag sokan megpróbálkoztak saját korabeli élettörténetük újraértelmezésével, de a dokumentumok bizonyossága szerint a Szabad Demokraták Szövetségét nem a Kádár-rendszer haszonélvezői, hanem az ellenségei alapították.

Az SZDSZ az egyik legfontosabb rendszerváltó párt volt. Bár az elmúlt 25 évben az SZDSZ a társadalom többsége által egyre inkább elutasított politizálásának következtében folyamatosan veszítette el népszerűségét, sőt, az SZDSZ politikája miatt a liberális jelző szitokszóvá vált Magyarországon, azonban a rendszerváltó években játszott erőteljes szerepe miatt a történelem talán kegyesebb lesz hozzá, mint egykori csalódott választói.

Ennek a cikknek a nyomtatott változata a Magyar Hang 26. számában jelent meg, 2018. november 9-én.